

DEMOCRATIE
in actie

VAN, VOOR
EN DOOR
GEMEENTEN

INSPIRATIEGIDS
voor INWONERS

Samen werken aan het Right to Challenge

Waarom deze inspiratiegids voor inwoners?

De gemeente bepaalt al lang niet meer als de enige wat er gebeurt in de buurten en wijken. Veel inwoners voelen zich betrokken en zelfs mede-eigenaar van hun leefomgeving. Overall in het land zijn inwoners aan de slag om hun buurt te verbeteren. Samen verzorgen zij bijvoorbeeld het wijkplantsoen, de buurtspeeltuin, een voedselbank of helpen ze ouderen met boodschappen...

Ook jij kunt samen met jouw burens misschien zaken in jullie buurt beter of goedkoper aanpakken dan je gemeente. En misschien kan dat met geld en hulp van de gemeente.

Met het Right to Challenge kunnen inwoners hun gemeente uitdagen om gemeentelijke taken (en budget) over te nemen. Elke gemeente kan zelf kiezen óf en hoe zij dit mogelijk maakt. Al zo'n 75 gemeenten werken met het Right to Challenge. Het kabinet wil graag dat inwoners actief betrokken zijn bij hun leef-

omgeving en dat het Right to Challenge in nog meer gemeenten wordt ingezet. Daarom is deze inspiratiegids gemaakt.

Heb jij ook een idee om samen met je burens jullie straat of buurt beter te maken? Of ben je gewoon nieuwsgierig naar het instrument? In deze gids lees je meer over het Right to Challenge.

Deze inspiratiegids biedt een eerste ingang in de wereld van het Right to Challenge. Naast deze inwonersversie is er ook een gemeenteversie. Als je aan de slag gaat met een challenge is het aan te bevelen ook die van de andere kant te bekijken!

Deze gids is gemaakt met hulp van allerlei mensen (zie het colofon). Drie inwoners delen in deze hun ervaringen met hun challenge: Mariska van Keulen (De Nieuwe Jutter, Utrecht), Ewout van Oosten (Taste!, Delft) en Liliane Geerling (Schepenstraat, Rotterdam).

Wat is het Right to Challenge?

We zeiden het al: het Right to Challenge (RtC) biedt inwoners de kans om hun gemeente uit te dagen om een of meer (onderdelen van) gemeentelijke taken over te nemen als zij denken het zelf beter te kunnen.

Dat kan over van alles gaan: het schoonhouden van de straten, een maaltijdservice waardoor ouderen langer in de wijk kunnen blijven wonen, uitstapjes en activiteiten voor eenzame buurtbewoners, het beheren van een sportveld, enzovoorts... In de kadertjes in deze gids staan allerlei voorbeelden.

Taste!

Een groep Delftenaren leeft in een woongemeenschap in Voorhof. Zij zijn graag relevant voor de wijk. Naast hun perceel ligt een wat saai grasveld van duizend m². Samen met de lokale praktijkschool om de hoek challengen ze de gemeente Delft om daar bloemen te mogen planten en wandelpaadjes en ontmoetingsmogelijkheden maken. De buurt wordt zo leuker en de sociale cohesie groeit. De praktijkschool doet de aanleg en het beheer. Op die manieren genereren de inwoners veel meer impact dan de gemeente ooit zou kunnen. (www.tastedelft.nl)

Ewout van Oosten (een van de trekkers): *"We zijn de eerste challenge in Delft. Het is voor ons en voor de gemeente pionieren. Ik zie dat de gemeente echt graag wil leren beter gebruik te maken van de inzet en ideeën van inwoners."*

Het RtC heeft drie onderscheidende kenmerken:

1 Het is door inwoners

Het start bij inwoners, niet bij de gemeente. Inwoners zien dat iets beter kan en nemen zelf het initiatief om dat aan te pakken. Dat is voor de gemeente best spannend, want is het maar afwachten wanneer en met welke ideeën inwoners gaan komen. **Mariska van Keulen** (trekker van de Ouderensoos De Nieuwe Jutter te Utrecht): *"Aanvankelijk schrok de gemeente wel een beetje van ons plan om ook buurtbewoners met een zwaardere zorgvraag op te vangen in ons buurthuis. Maar de gemeente stond er voor open. En we laten nu in de praktijk zien dat het kan!"*

2 Het is voor inwoners

Inwoners zetten zich in voor elkaar: kenmerk van een challenge is dan ook dat de buurt er beter van wordt. Een challenge creëert dus maatschappelijke waarde.

Ewout van Oosten (trekker van Taste! in Delft): *"We gaan samen met andere inwoners van dat grasveldje een ontmoetingsplek maken. En het aardige is dat er nu al*

nieuwe ontmoetingen ontstaan, doordat we er samen aan werken."

3 Inwoners nemen (een deel van) een huidige taak van de gemeente over.

Bij een challenge nemen inwoners nooit precies een hele taak van de gemeente over. Het zijn vaak combinaties van delen van taken (bijvoorbeeld groenonderhoud en zorg) waaraan nieuwe dingen zijn toegevoegd (bijvoorbeeld een klimtoestel). Maar de kern van een challenge is dat het altijd gaat om overnemen van (een deel van) een taak waarvoor de gemeente geld beschikbaar heeft. De gemeente kan dan het geld overdragen dat vrijkomt doordat inwoners die (delen van) gemeentelijke taken uitvoeren.

Liliane Geerling (trekker van het Rotterdamse initiatief Schepenstraat): *"Wij kennen onze straat natuurlijk beter dan de gemeente. Daardoor dachten wij - met geld en steun van de gemeente - slimmer en intensiever na over welke stenen, planten en straatmeubilair op welke plekken moeten komen. En zo is onze lange straat een heel gevarieerde en fijne plek geworden."*

Vrees niet: als je een idee hebt, hoeft je niet van tevoren al te weten om welke gemeentelijke taak of taken het dan precies gaat. Ga in gesprek met de gemeente over het idee en bespreek samen de mogelijkheden. Maak er een mooie samenwerking van!

Samenwerken aan de Schepenstraat

De Rotterdamse Schepenstraat was ernstig verzakt (tot wel 40 cm). De riolering was lek en huisaansluitingen braken soms af. De straat moest worden opgehoogd, maar daardoor zouden alle bomen doodgaan. De inwoners hebben toen een challenge ingediend. Dat werd een mooie samenwerking, waarbij de gemeente zorgde voor het plan voor de vervanging van de riolering en de inwoners voor de bovengrondse inrichting. Met allerlei praktische oplossingen. Zo werd het plantvak rond de bomen minder opgehoogd dan normaal om bomen te redden. Nadeel is dat in de diepe plantvakken vuil kan gaan ophopen, maar daar let de buurt op. (www.schepenstraat.info)

Liliane Geerling (een van de trekkers): *"Mensen voelen zich nu meer eigenaar van de straat. Er zijn nu acht plantsoenen in zelfbeheer genomen. En als bonus heeft de buurt elkaar leren kennen. Zo zijn er bijvoorbeeld nieuwe oppasconnecties ontstaan."*

Voor wie is het RtC?

Het RtC is voor **iedereen die kansen ziet voor verbetering van de buurt** en zich daarvoor wil inzetten.¹ Sommige gemeenten stellen als voorwaarde dat de initiatiefnemers geworteld zijn in het gebied waarop het initiatief betrekking heeft. Ook sociaal ondernemers, instellingen of stichtingen kunnen een challenge indienen, maar dan vragen gemeenten meestal dat die samenwerken met buurtbewoners.

Liliane: "Ik woon al 20 jaar in de Schepenstraat, maar voor we de challenge deden kende ik alleen de burens tot twee portieken links en rechts van mij. Nu ben ik met heel veel burens in contact gekomen. Het is leuk om samen op te trekken."

Het is geen eenvoudig instrument, maar een **participatie-instrument voor gevorderden**. Het is mooi als je gebruik kunt maken van geld van de gemeente, maar daaraan zijn wel voorwaarden verbonden. Dat vergt overleg en afstemming met de gemeente. Een challenge uitvoeren kost tijd, inzet en capaciteit. Maar het is ook leuk om samen te werken voor de goede zaak. **Mariska:** "We hebben zowel doeners als denkers onder onze vrijwilligers. De doeners organiseren bijeenkomsten en activiteiten in de Ouderensoos. De denkers helpen in de contacten met gemeenten en instellingen en schrijven de nodige aanvragen en plannen. Maar we doen het samen. Ook de doeners gaan mee als we met de wethouder overleggen."

De meeste gemeenten die al werken met het RtC vragen dat indieners zich organiseren in **een rechtsvorm: een stichting, vereniging of coöperatie**. Dat hoeft niet direct vanaf het begin maar kan ook later. Of je kunt een stichting of vereniging erbij betrekken. **Liliane:** "De gemeente vroeg van ons een rechtsvorm. Een van onze kernteamleden kende een notaris. Die notaris adviseerde ons een vereniging te worden, zodat iedereen uit de straat lid kan worden. Nu zijn we de Verenigde Schepenstraat."

Ouderensoos in buurthuis De Nieuwe Jutter

In Utrecht loopt een experiment waarbij ouderen die intensievere zorg nodig hebben (bijvoorbeeld buurtbewoners met een verder gevorderd stadium van dementie) overdag door vrijwilligers in buurthuis De Nieuwe Jutter worden opgevangen, zodat ze niet naar een (dure) zorginstelling hoeven. De gemeente draagt het geld over dat vrijkomt doordat de vrijwilligers een deel van de gemeentelijke taken gaan uitvoeren. Dit was zonder het RtC nooit gelukt. Doordat het idee als challenge werd ingediend kwamen de initiatiefnemers aan tafel en kregen ze ruimte om te bewijzen dat het kan, om te laten zien dat zij zonder formele kwalificaties aan de veiligheids- en zorgvragen kunnen voldoen. (<http://denieuwejutter.nl/>)

Mariska van Keulen (een van de trekkers): "Onze visie is om te laten zien hoe de buurt in gelijkwaardig samenleven met gemeente en professionals de onderlinge zorgzaamheid verder kan ontwikkelen. En daarbij willen we ontdekken hoe de buurt daar zelf ook sterker van kan worden."

Ewout: "Je moet als trekker een beetje handig zijn én een beetje idealistisch. Je moet wat durven, niet te moeilijk doen en niet alle details willen overzien. Kijk naar het doel, voor mij is dat mensen verbinden. Het helpt als je zo'n proces ook leuk vindt, om samen met de gemeente te zoeken wat er mogelijk is."

Het RtC is voor **pragmatische idealisten**. Winst maken door het overnemen van gemeentelijke taken is niet de bedoeling, aangezien een challenge met gemeentelijk geld wordt uitgevoerd. Sommige gemeenten sluiten commerciële partijen dan ook expliciet uit.

Het is prima als het initiatief geld oplevert om eventuele kosten te betalen en zo nodig financiële reserves op te bouwen. Veel challenges draaien op vrijwilligers, maar er wordt ook vaak gewerkt met betaalde krachten. **Liliane:** "Vergaderen en overleggen doen we in onze eigen tijd. En daarnaast is in een samenwerkingsovereenkomst vastgelegd dat acties die echt werk vergen, zoals ontwerpen, tekenen en een website maken, gewoon door de gemeente vergoed worden. Dat is geen vrijwilligerswerk."

Wat levert het op?

Een challenge kan op verschillende manieren wat opleveren. Inwoners hebben vaak kennis waar de gemeente niet over beschikt en kunnen daarmee een beter resultaat bereiken. Ze nemen de verantwoordelijkheid om - al dan niet samen met de gemeente - hun leefomgeving (nog) beter te maken. **Liliane:** "Wij werken veel intensiever dan de gemeente. We kijken bijna per meter hoe de Schepenstraat het best kan worden ingericht. Daar stoppen wij veel tijd en energie in. De gemeente kan dingen nooit met zoveel liefde en aandacht doen als mensen die houden van de plek."

Het is ook leuk om samen met burens iets doen voor elkaar en de buurt. Mensen die meer invloed hebben op hun leefomgeving voelen zich ook meer betrokken en voelen zich meer eigenaar. **Ewout:** "Bij ons in de buurt wonen relatief veel eenzame mensen. Naast onze woongemeenschap is een kaal saai grasveldje. Daar willen we paadjes en bankjes maken. En wat fruitboompjes planten. Zo gaan we er een leuke ontmoetingsplek van maken."

Uitgaan van lokale kracht(en)

Inwoners van Apeldoorn-Zuid richtten de buurtcoöperatie Zuid Doet Samen op, omdat ze vreesden dat een groep kwetsbare mensen door de decentralisaties in de zorg tussen wal en schip zou raken. Daarnaast vonden de initiatiefnemers dat de formele structuren (professionele instellingen) te weinig keken naar de kracht en mogelijkheden van de mensen. De vrijwilligers bezoeken alle buurtbewoners om te informeren naar de behoeften rond zorg en welzijn. Zo ontmoeten ze zowel kwetsbare mensen als inwoners die iets willen bijdragen. Die koppelen ze vaak aan elkaar. (bron: LSA/Movisie, Kompas Right to Challenge in Wmo, 2016)

Het RtC biedt inwoners een duidelijke **ingang in de gemeente**, om aan tafel te komen als gelijkwaardige

gesprekspartners. **Liliane:** "Het RtC was een instrument dat ons hielp om flexibiliteit van de gemeente te krijgen, af te dwingen dat er zaken anders dan anders gingen. En door het RtC konden we hiervoor budget krijgen."

Mariska: "Onze oudersoos is een van de vier pilots voor het Bewonersbod {het Utrechtse RtC}. Vrijwilligers die gaan zorgen voor buurtbewoners met een zwaardere zorgvraag, dat is best spannend. De gemeente heeft dan de neiging om vooraf allerlei eisen en waarborgen rond kwaliteit enzo te vragen. Dankzij het Bewonersbod kregen we experimenteeruimte en mogen we al doende laten zien dat het goed gaat. Wij leveren evenwaardige kwaliteit. Dat is niet dezelfde

de kwaliteit als instellingen leveren. Dat is kwaliteit van en voor inwoners."

Leen-scootmobiel

In Rotterdam kom je alleen in aanmerking voor een scootmobiel als je een stallingsplek hebt. Maar veel ouderen wonen in bovenwoningen, zonder zo'n plek. Daarom heeft stichting Wilskracht Werkt een challenge ingediend waarmee leen-scootmobielen beschikbaar komen, zodat Rotterdammers tegen kleine vergoeding een scootmobiel kunnen lenen op momenten dat ze die nodig hebben.

Kortom, zowel voor inwoners als gemeente zijn er allerlei voordelen aan het RtC:

Voordelen voor inwoners

Het RtC:

Democratie en invloed

- maakt je meer 'eigenaar' van je leefomgeving.
- laat je (mee) bepalen hoe taken worden uitgevoerd.
- maakt je tot gelijkwaardige partner van de gemeente.

Kwaliteit en kosten

- geeft je de mogelijkheid om (nieuwe) oplossingen te maken voor problemen in jouw omgeving.
- biedt de kans om jullie kennis over de eigen buurt te benutten voor een beter, efficiënter of leuker plan.

Samenwerking en cohesie

- is aanleiding om de burens nog beter te leren kennen.
- vergroot de samenhang en saamhorigheid in de buurt.
- kan bijdragen aan nieuwe samenwerkingen met de gemeente en/of instellingen.

Voordelen voor de gemeente

Het RtC:

Democratie en invloed

- laat zien dat de gemeente echt ruimte maakt voor maatschappelijk initiatief.
- vergroot betrokkenheid en eigenaarschap van inwoners op hun leefomgeving.
- stimuleert dat inwoners nadenken over publieke taken en oplossingen.

Kwaliteit en kosten

- maakt passend maatwerk mogelijk door lokale kennis en inzet te benutten en kan zo leiden tot efficiëntere en betere uitvoering.
- inspireert en helpt nagaan of de gemeentelijke taken voldoende aansluiten bij de lokale behoeften.

Samenwerking en cohesie

- stimuleert dat inwoners samen aan de slag gaan en hun lokale netwerk vergroten.
- kan leiden tot nieuwe samenwerkingen tussen gemeente en gemeenschap.
- kan reguliere aanbieders (bijvoorbeeld van zorg- of groenvoorzieningen) stimuleren meer met inwoners samen te werken.

Voor welke situaties is het?

De gemeente kan het RtC openstellen voor al haar taken (en voorzieningen), uitgezonderd taken die exclusief zijn voorbehouden aan de overheid, zoals strafvervolgning of het werk van de hulpdiensten. Meestal kiezen gemeenten ervoor om geen taken uit te sluiten en gewoon te kijken met welke challenges inwoners komen: dus ruimte te geven aan inwonersinitiatieven.

Tot nu toe leidt het RtC meestal tot kleine initiatieven in de directe woon- en leefomgeving van inwoners. Meestal gaat dat om het beheer en onderhoud van bijvoorbeeld een (dieren)park, buurthuis, sportclub of bedrijventerrein, of om zorg- of welzijnstaken. Maar vrijwel alles is mogelijk!

Ewout: "Wij houden het bewust eenvoudig. De verantwoordelijkheid moet voor de inwoners te dragen zijn. Daarom moet het niet te veel werk zijn. Ons plan voor het grasveld is relatief gemakkelijk aan te leggen en te onderhouden. En als het niets wordt, dan is het snel terug te draaien."

Liliane: "Ons initiatief gaat over de ruimtelijke inrichting van de straat. Het 'fysieke domein' noemt de gemeente dat. Maar nu we elkaar beter hebben leren kennen, letten we in de straat ook beter op elkaar. We doen bijvoorbeeld boodschappen als iemand ziek is en passen op elkaars kinderen. Dus ook het 'sociale domein' wordt versterkt!"

Mariska: "We zitten met onze Ouderensoos in de hoek van de zorg en de Wmo. Daarin is nog een wereld te winnen. Er gelden vaak allerlei regels en regelingen die echt niet allemaal nodig zijn. Maar het verlangen bij de gemeente Utrecht om anders te gaan werken, is gelukkig echt en diep."

In de praktijk is het zelden zo dat inwoners het helemaal alleen uitvoeren. **De meeste challenges zijn samenwerkingen tussen gemeente en inwoners**, waarbij gemeente en inwoners elk hun steentje bijdragen.

Dorpskermis

In Berghem (gemeente Oss) hebben inwoners als stichting Berghem Events de gemeente gechallengeed en zelf - samen met horecaondernemers - de dorpskermis georganiseerd. Met hun kennis van de lokale situatie maakten ze slimme combinaties tussen horeca en kermis. Ze maakten bijvoorbeeld de kermis aantrekkelijker voor ouders, door een terras en feesttent. En richten ze zich op wat mensen uit Berghem zelf belangrijk vinden.

Hoe pak je het aan?

1. Idee

Het begint natuurlijk met een idee. Je ziet dat iets beter kan. Het parkje aan het eind van de straat wordt nauwelijks gebruikt. Een paar burens doen al een tijdje boodschappen voor een bejaarde buurman en je ziet kansen om dat uit te bouwen. De sporthal om de hoek staat de helft van de tijd leeg, terwijl de kinderen niet op straat kunnen voetballen door de vele auto's.

Zo'n idee draait om iets dat beter kan, beter moet. Maar misschien wil je vooral iets voorkomen of terugdraaien. Dan is het aan te bevelen om eens te kijken naar wat daar achter zit, naar wat je daarmee wilt bereiken of realiseren. Een positieve drijfveer helpt namelijk enorm om anderen mee te krijgen, het vol te houden en het tot succes te maken. Een challenge draait om samen iets waardevols doen. **Mariska:** "We werken nadrukkelijk niet vanuit de notie dat we problemen aanpakken. Onze benadering is dat we positieve processen versterken. Dat werkt aanstekelijk."

2. Bespreek het in de buurt

Maak je idee bekend, praat er over in de buurt. En verzamel mensen die het idee verder kunnen en willen helpen. Als je iets in de buurt wilt doen, dan is het belangrijk dat de buurt er achter staat. De gemeente noemt dat **draagvlak**. Zorg dat betrokkenen de kans krijgen om mee te denken: sta open voor andere meningen en let op dat niet de hardste schreeuwers een plan doorduwen. **Liliane:** "We organiseren aan het begin van het proces diverse workshops voor de hele straat. Tussen de 50 en 80 mensen dachten mee over welke thema's ze belangrijk vonden voor de inrichting van hun straat. Wij dachten vooraf dat men vooral meer parkeerplekken zou willen, omdat de parkeersituatie vrij krap was. Maar de meerderheid wilde geen groen opheffen voor meer parkeren. Dus het aantal parkeerplaatsen is gelijk gebleven, zodat de straat heel groen is geworden."

Kinderboerderij Hattem

Een groep betrokken Rotaryleden trok de stoute schoenen aan en heeft er voor gezorgd dat Hattem een mooie kinderboerderij rijker is. Om dit zomaar in je eentje voor elkaar te krijgen is volgens de groep echter zeer lastig. Verzamel je, is hun advies. Ze hebben bewust meerdere disciplines in hun werkgroep verzameld. Zo kon men via elkaars contacten veel zaken regelen, bijvoorbeeld de aannemer en vrijwilligers. (bron: Gemeente Hattem, Right to Challenge 2015)

Natuurlijk ga je aan de slag met de mensen met wie je graag werkt. Maar let ook op **competenties**. En verzamel denkers en doeners. Verder helpt het enorm als er iemand betrokken is die de gemeente-wereld een beetje kent. Enthousiasme is cruciaal, maar kijk ook naar de vaardigheden van je groepje. **Liliane:** "Wij maakten een eigen inrichtingsplan voor de straat. Zoiets vergt nogal wat expertise, maar die bleek gewoon beschikbaar in onze straat. Ikzelf ben stedenbouwkundige. En we hebben architecten en zelfs een hydroloog in het kernteam. En er is ook een selfmade meubelmaker betrokken. Iedereen draagt zijn steentje bij."

Maar je hoeft natuurlijk niet alle expertise in huis te hebben. Die kan de gemeente ook leveren, of je huurt dat in als het nodig is. Je kunt uiteraard ook samenwerken met reguliere instellingen.

't Zorghuus

De kleinschalige woonvoorziening 't Zorghuus biedt mensen met een beperking of dementie, die niet zelfstandig kunnen wonen, de mogelijkheid om toch in het eigen dorp te blijven en te leven in een beschermde en liefdevolle omgeving. Het is 'mantelzorg 2.0', waarbij 80 vrijwilligers - geselecteerd op enthousiasme, maar ook op competentie - samen werken met een professionele zorginstelling. Uitgangspunt is dat het dorp 'de baas' blijft. (www.zorghuus.nl)

3. Bespreek het met de gemeente

Als je een eerste plannetje hebt en wat mensen die daarbij willen helpen, dan kunnen jullie naar de gemeente. Daarmee hoeft je niet te wachten tot jullie plan tot in de puntjes is uitgewerkt!

Kijk wel eerst even op de gemeentelijke website of daar iets te vinden is over het RtC.

De meeste gemeenten die al werken met het RtC hebben globale voorwaarden en spelregels opgesteld. Hoe zit dat in jouw gemeente? Zijn bijvoorbeeld bepaalde taken of voorzieningen uitgesloten van het RtC? En welke eisen stelt de gemeente aan draagvlak of maatschappelijke meerwaarde? Het is goed om daarover al wat te hebben nagedacht voor je met de gemeente contact opneemt. Maar: ook als je niet helemaal weet of je idee voldoet aan die voorwaarden, neem contact op! **Ewout:** "Wij hebben het plan samen met de gemeente ontwikkeld, steeds afstemmend wie wat kon doen. De gemeente hielp ons ook om het behapbaar te houden."

Wat als je gemeente (nog) geen Right to Challenge heeft?

Dat is jammer, maar geen groot probleem. Ook dan kun je met je idee aankloppen bij de gemeente en vragen om mee te denken en te werken. Wijs je gemeente op het RtC (en overhandig de Gemeenteverisie van deze Inspiratiegids!). Frame het als een goede kans voor je gemeente om hier ook mee aan de slag te gaan en echt ruimte te maken voor inwonersinitiatieven. Mariska: "Kijk eens in het coalitieakkoord of collegeprogramma van de gemeente, daarin staat vast iets over ruimte geven aan de samenleving of beter inspelen op lokale initiatieven. Daar kun je ze dan op aanspreken." Misschien helpt het om te verwijzen naar het regeerakkoord waarin het kabinet oproept tot inzet van dit instrumenten. Al circa 75 gemeenten werken met het RtC. Je kunt zelfs - als je dat wilt - aanbieden om mee te denken over hoe het RtC in je gemeente kan worden ingevoerd. Gemeenten als Utrecht en Hattem deden de invoering in samenspraak met inwoners.

Enkele aandachtspunten voor een eerste gesprek met de gemeente

De gemeente vraagt in dat eerste gesprek waarschijnlijk dingen als: is de challenge bekend en gedragen door de buurt? Schaadt het geen andere bewoners? Wordt de wijk of buurt er beter van?

Uiteraard vertel je over je plan. Maar je mag ook vragen stellen. Vraag bijvoorbeeld: welk budget is er nu beschikbaar? Mag het (een beetje) meer geld kosten? Mag het (een beetje) ingaan tegen het gemeentelijk beleid? Welke minimale eisen stellen jullie over kwaliteit en continuïteit?

Het zijn grote vragen, en daarop hoef je, of de gemeente nog niet het exacte en definitieve antwoord te kunnen geven. Dat is onderdeel van de verdere uitwerking van het plan en de samenwerking met de gemeente. Maar denk er wel alvast over na!

Hoe pak je zo'n gesprek aan?

Het verschilt per gemeente wat een goede aanpak is. Het RtC vraagt van gemeenten een nieuwe manier van denken en werken. De ene gemeente is daarin verder dan de andere. Misschien staat jouw gemeente volledig open voor je idee, maar het kan ook zijn dat je nog wat 'zendingswerk' moet verrichten. Hieronder wat tips voor zo'n gesprek:

- Je hebt een goed idee, maar daar moet je de gemeente nog van overtuigen. Dus werk aan een 'elevator-pitch' waarin je kort en bondig vertelt waarom het idee goed en belangrijk is. Die kun je op elkaar oefenen, voor je naar de gemeente stapt.²
- Misschien staat op de site een telefoonnummer of emailadres van een ambtenaar die beschikbaar is voor RtC-vragen. Zo niet, bel dan gewoon het algemene nummer, leg kort je idee uit en vraag welke ambtenaar je kunt spreken. Als dat lastig wordt dan kun je het hogerop zoeken en een gesprek met de wethouder aanvragen.
- Ga met zijn tweeën of drieën, en neem denkers en doeners mee.
- Wees er duidelijk over dat je niet komt vragen óf het mag, maar komt overleggen hoe het kan: vraag de gemeente hoe jullie samen het initiatief mogelijk kunnen maken.

Zesduizend leden van Openluchtbad Zwolle

Nog voor het RtC een begrip werd in Nederland waren er al vergelijkbare initiatieven. Zo namen in Zwolle begin jaren '90 bewoners uit naburige wijken het Openluchtbad Zwolle over toen het met sluiting werd bedreigd. Wie wil komen zwemmen moet lid worden van de vereniging Vrienden Openluchtbad Zwolle én vrijwilligerswerk doen. Met zesduizend leden en financiële hulp van de gemeente is het bad inmiddels structureel verzekerd van inkomsten. En het bad heeft een belangrijke maatschappelijke functie. (www.openluchtbad-zwolle.nl)

- Let op of de manier waarop jouw gemeente invulling geeft of wil geven aan het RtC aansluit bij wat jullie willen en kunnen. Of je wel of geen challenge indient, kun je het beste beslissen na zo'n gesprek met de gemeente.

Ewout: "Ons streven was dat het niet te veel werk moet zijn, zowel qua aanleg als onderhoud. De gemeente dacht daar goed in mee, en gaf aan welke onderdelen beter anders konden. Gelukkig kregen we daar ook tips voor. Het is een echte samenwerking geworden."

Sporthal Lunetten in zelfbeheer

In Sporthal Lunetten maken basketbalverenigingen Cangeroes en Amazone al een paar jaar de dienst uit. De gemeente is nog wel eigenaar van de sporthal, maar verder regelen de verenigingen het beheer en de exploitatie zelf. Met als gevolg dat de bezettingsgraad omhoog ging en er meer activiteiten werden georganiseerd. De sportverenigingen vonden al snel partijen die de 'stille uren' goed kunnen gebruiken (scholen en groepen buurtbewoners). Vrijwilligers doen de kleine onderhoudsklusjes zelf en leerlingen van het ROC werkten mee aan nieuwe tribunes. (http://sportengemeenten.nl/wp-content/uploads/2016/09/ArtikelSGnr4-dec.2016_Sporthal_in_zelfbeheer_basketballers.pdf)

Het kan zijn dat de gemeente direct al laat weten dat dit geen challenge is. Als je bijvoorbeeld van plan bent om een buurthuis dat door bezuinigingen is gesloten weer nieuw leven in te blazen, dan is dat een mooi initiatief maar formeel geen challenge. Er is dan namelijk geen budget meer voor beschikbaar. Maar ga dan gewoon verder met je idee en vraag de gemeente mee te denken hoe zij dan op andere manieren kan helpen.

Soms blijkt na een goed gesprek dat een challenge niet nodig is; dat het voor gemeente en inwoners genoeg als de gemeente haar manier van werken aanpast. Prima als dat in goed wederzijds overleg wordt besloten!

4. Plan uitwerken

Als het een goed gesprek was en je wilt een challenge starten, dan kun je het idee verder uitwerken. Het eerste gesprek levert vaak 'huiswerk' op voor jou en voor de gemeente. Vaak moet de gemeente nog verder uitzoeken welke budgetten beschikbaar zijn en welke regels er precies gelden. En jouw huiswerk is dan om het plan verder uit te werken, en misschien ook nog anderen erbij betrekken.

Dat plan hoeft niet in een keer af. Gaandeweg kun je dat - samen met de gemeente - uitwerken. En misschien kun je het in kleine stappen opdelen, zodat jullie steeds zien dat jullie verder komen. Sommige gemeenten hanteren een bepaald format voor een plan. Maar het invullen en uitwerken van dat plan is natuurlijk maatwerk, en afhankelijk van wat je wilt doen en wat de gemeente daarvoor vraagt. Hieronder volgen wat tips.

Een voorbeeld van een plan

De gemeente Zutphen vraagt initiatiefnemers om in hun plan in te gaan op:

- De taak die ze willen overnemen
- Wie er bij het initiatief betrokken zijn en hoe het draagvlak is georganiseerd
- Waarom hun plan beter of goedkoper is. Wat is de meerwaarde als zij het doen?
- Betrokkenheid, kennis en/of ervaring
- De kosten die eraan verbonden zijn
- De manier waarop ze met de gemeente willen samenwerken
- Hoe ze willen werken aan kwaliteit en continuïteit en verantwoording

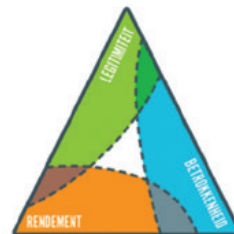
Met als kanttekening: "Het maken van een plan moet niet een drempel zijn om een initiatief te nemen. Soms kan een gesprek of een schets ook al voldoende zijn. Waar het nodig is meer vast te leggen, moet gekeken worden of er ondersteuning nodig is om dit plan te schrijven." (bron: gemeente Zutphen, Handreiking Anders Samenwerken, 2018)

Maak het waardevol. Het is voor de gemeente best een stap om taken en geld over te dragen. Het helpt dan als je kunt aangeven hoe je het bijvoorbeeld efficiënter of beter kunt doen. Soms is het initiatief simpelweg goedkoper dan als de gemeente het doet.

Parkeerterrein De Kaardebol

In Zutphen moest bij duurzaamheidscentrum De Kaardebol een parkeerterrein worden verhard. De gemeente had hiervoor een offerte van een bedrijf liggen. De huidige 'bewoners' van de Kaardebol konden dit via hun netwerk en met inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt voor € 20.000 minder doen. En ze konden ook nog de bestaande stenen hergebruiken. (bron: gemeente Zutphen, Handreiking anders samenwerken, 2018)

Maar financiële opbrengsten zijn niet de meest belangrijke afweging. Een challenge levert vooral ook 'maatschappelijke waarde' op. Het Instituut Publieke Waarde maakt onderscheid naar drie waarden: rendement ('wat levert het op en waar slaat de 'winst' neer?') en betrokkenheid (van, met en voor wie is het?) en legitimiteit ('hoe mag het en hoe verhoudt het zich tot de bestaande praktijk?'). Veel gemeenten hanteren deze waarden-driehoek bij het kijken naar maatschappelijke waarde.³ Misschien kunt je er de waarde van het idee wat verder mee uitwerken. Je kunt ook de waardewijzer benutten.⁴

Mariska: "Vooraf is nooit helemaal te voorzien wat het allemaal gaat opleveren. Wat wij doen werkt positief door op allerlei plekken en manieren in de buurt. Dat is verspreid over een flink aantal verschillende beleidsterreinen. En dat maakt het voor beleidsmakers moeilijk om die waarde te zien en naar waarde te schatten. Daar helpen we ze dan maar bij."

Zes vragen die je op weg kunnen helpen

1. Is het een goed verhaal? Een initiatief begint bij een authentiek verhaal. Zo'n eigen verhaal spreekt vaak boekdelen.
2. Is er draagvlak voor het initiatief? Wanneer het idee nieuw is en de initiatiefnemers nog niet bekend zijn bij de gemeente, dan is het zinvol om steun te vragen van partijen of personen die bekend zijn in het gemeentelijke circuit.
3. Zit het initiatief goed in elkaar? Denk goed na over het voorstel en maak de publieke waarde duidelijk.
4. Sluit het aan bij geformuleerd beleid of een gemeentelijk project? Wanneer het initiatief bijdraagt aan het gemeentelijk beleid, maak je meer kans. Het is dan een win-win situatie voor beide partijen.
5. Wie komen met het voorstel? Geef aan wie de initiatiefnemers zijn: beschrijf hun achtergrond, ervaring, kennis en vaardigheden. Het draagt allemaal bij aan de overtuigingskracht richting de gemeente.
6. Kan het initiatief in de toekomst zichzelf bedruipen? Een geloofwaardig businessmodel bij het voorstel kan zeer overtuigend werken. De gemeente is huiverig om zich te binden aan initiatieven die mogelijk langdurig afhankelijk blijven van overheidsbijdragen.

Voor initiatiefnemers kan het zinvol zijn om te beseffen dat ze een maatschappelijke kracht vormen. Maatschappelijke initiatieven zijn in de ogen van de gemeente een 'eigen beweging' waar ze niet altijd een pasklaar antwoord op heeft. Doe daar je voordeel mee! (bron: <https://www.buurtwijs.nl/content/checklist-voor-maatschappelijk-initiatief>)

Let ook (een beetje) op het beleid en de belangen van de gemeente. Kijk in het collegeprogramma of coalitieakkoord van je gemeente of vraag de gemeente om relevante beleidsstukken. Daarin zitten vast mooie gemeentelijke ambities, waar je idee bij aansluit. Misschien kun je daar zinnen uit overnemen. Het hoeft niet, maar misschien kun je zo aansluiten bij het beleid van de gemeente. **Mariska:** "Wij hebben bewust ook hun beleidswoorden in onze visie overgenomen, dan herkennen ze het..."

Stadsgeneeskunde

In Rotterdam werkt de organisatie Creatief Beheer onder de vlag van het RtC aan 'stadsgeneeskunde': het onderhoud en schoonhouden van groen door bewoners om ze van de bank af te krijgen. Gemeentegeld voor groenbeheer wordt daarmee in feite ingezet om mensen gezonder te maken. Ofwel, zoals trekker **Rini Biemans** zegt: "De dagelijkse onderhoudspraktijk in wijken transformeert van kostenpost naar een duurzame preventieve strategie op het gebied van de volksgezondheid." (www.dokterbiemans.nl)

Misschien kun je ook aangeven hoe je zorgt dat het geen eendagsvlieg wordt. Je werkt bijvoorbeeld met meerdere mensen samen, dat helpt om de **continuïteit** zo goed mogelijk te waarborgen (mensen verhuizen, worden soms ziek, of krijgen ander werk). En ga in overleg met de gemeente over zaken als **veiligheid en aansprakelijkheid** en neem dat op in het plan.

En dan aan de slag!

Het uitgewerkte plan dien je dan in bij de gemeente. Die neemt dan een formeel besluit. Als het akkoord is, kun je aan de slag. Dat wordt knutselen en soms worstelen. Hieronder tot slot vijf aandachtspunten om in de uitvoering rekening mee te houden.

1. Zoek het samen lekker uit

Ga er niet vanuit dat de gemeente alles al weet en overziet. Net als voor jou is het ook voor de gemeente nieuw. Want elke challenge is maatwerk. Je gaat samen met de gemeente kijken wat past. **Ewout:** "Ik zie dat het voor de gemeente zoeken en soms worstelen is. Daardoor word ik ook enthousiaster over de gemeente Delft, want dat ze zo'n pilot aandurven is wel stoer. Wij zijn betrokken in hun veranderproces, samen knutselen. Dat levert ook meerwaarde waarvan initiatieven na ons gaan profiteren."

2. De gemeente is veelkoppig

Elke gemeente denkt en werkt in taken en afdelingen. De meeste ambtenaren hebben een specifieke taak binnen een afdeling, terwijl een challenge vaak meerdere taken en dus afdelingen bestrijkt. Daarmee gaat een challenge soms dwars door de organisatiestructuur van de gemeente heen. Daardoor kan de gemeente niet terugvallen op haar normale werkwijze. **Mariska:** "Het is een ontmoeting van de systeemwereld met de leefwereld. En het systeem moet zachter worden om zich aan de samenleving aan te kunnen passen."

Soms heeft een gemeente een paar ambtenaren die de kar trekken voor het RtC. Ook zij zullen wel eens worstelen met hun collega's van 'vakafdelingen' die misschien nog een beetje moeten wennen aan zo'n initiatief van inwoners. **Ewout:** "Ons contact bij de gemeente is er open en eerlijk over dat het intern soms even zoeken is naar de juiste afstemming. Dat is fijn. Ik zou gefrustreerd zijn zonder die kennis, maar ik weet dat het voor hen een zoektocht is. Het duurt lang, maar ik zie dat het nodig is."

3. Regel het goed, met elkaar

Soms zullen initiatieven niet (lijken te) passen in het beleid of in de regels van de gemeente. Kijk dan samen of de regels tijdelijk weg kunnen, of er misschien rek in de regel zit, of dat de regel toch moet gelden. Rechtsregels - bijvoorbeeld rond inkoop, veiligheid, kwaliteit, transparantie, aansprakelijkheid, et cetera - zijn (meestal) geen onzin. Ze zijn er om inwoners te beschermen tegen elkaar en tegen de overheid. Maak zo nodig duidelijke afspraken over zaken als veiligheid, kwaliteit en aansprakelijkheid. **Mariska:** "We hebben na een paar jaar een kwaliteitskader opgesteld. Daarbij sloten we heel bewust aan bij de taal van de gemeente. Dat is geen dichtgetimmerd stuk, maar groeit organisch. Zo'n stuk was nodig om ons te bewijzen richting gemeente, maar het helpt ons ook om op onze manier verder te werken aan kwaliteit."

Kinderboerderij 't Dijkweijtje

Dankzij een groep betrokken Rotaryleden is Hattem een gezellige, aantrekkelijke kinderboerderij rijker. Ze hebben bewust meerdere disciplines in hun werkgroep verzameld. Zo kon men via elkaars contacten veel zaken regelen, bijvoorbeeld de aannemer en vrijwilligers. Maar het ging niet vanzelf. De communicatie met de gemeente liep eerst niet optimaal. Totdat ze de burge-meester toevallig tegenkwamen, die zei dat ze aan de bel moesten trekken als iets niet liep. Die kans grepen ze en toen kwam het in een stroomversnelling! Het initiatief kwam op internet en in de gemeenteraad. De raad nam het initiatief via een motie aan en toen ging het contact met de gemeente een stuk voorspoediger. Uiteindelijk hebben ze zich verenigd in buurtvereniging Assenrade en in samenwerking met andere partijen een eigen kinderboerderij gebouwd. De gemeente zorgde voor een lagere grondhuurprijs en gratis leges. (bron: gemeente Hattem, Right to Challenge 2015)

4. Neem de tijd

Hou er rekening mee: het... gaat... waarschijnlijk... tijd... kosten! De gemeente heeft te maken met regels, bevoegdheden, werkwijzen, meerjarige contracten... Grote kans dat jullie plan daar vrolijk doorheen fietst! Je mag van de gemeentemensen verwachten dat ze tempo maken, onderling goed afstemmen, meedenken et cetera. Maar heb wat geduld en een beetje mededogen. Ook voor de gemeente is het een zoektocht. **Liliane:** "Ik werkte vroeger zelf bij de gemeente en ken die interne processen. Daardoor weet ik dat dingen lang duren. Binnen de gemeente moet heel veel geregeld en afgestemd worden. En als dan vandaag het plan af is, begint de uitvoering niet al morgen. Ik heb mijn kernteam dat kunnen uitleggen."

5. Geniet ervan

Je gaat samen andere actieve bewoners jullie buurt beter maken. En onderweg leer je nieuwe mensen kennen, in de buurt en in de gemeente. Mensen die samen er de schouders onder zetten. Daarin sta je niet alleen: in heel veel gemeenten ondernemen mensen challenges. Het is heel nuttig en inspirerend om die andere challenges in andere gemeenten op te zoeken om van te leren. Geniet van alle nieuwe dingen die je gaat doen en leren! **Ewout:** "Ons plan is best simpel, gewoon wat paadjes en bankjes zodat het grasveld een ontmoetingsplek wordt. Maar de uitwerking ervan is groot hoor! We werken samen met nieuwe mensen. De gemeente waardeert onze inzet. En onze buurt wordt mooier, gezelliger en vrolijker."

Meer weten?

Op <https://www.lokale-democratie.nl/democratieinactie/right-challenge> staan de beide inspiratiegidsen.
Daar kun je ook de hieronder genoemde stukken downloaden.

Helpende instanties

- Nederland Zorgt Voor Elkaar (netwerk van burgerinitiatieven), inclusief helpdesk voor RtC-vragen (www.nlzeve.nl, helpdesk@nlzeve.nl, 06 288 72820).
- Het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA): www.lsabewoners.nl
- Democratie in Actie: <https://www.lokale-democratie.nl/democratieinactie/right-challenge>
- De Vereniging van Nederlandse Gemeenten: <https://vng.nl/wat-is-het-right-to-challenge>
- Het Right to Challenge Platform: www.righttochallenge.nl

Handige sites

- Overzicht van actieve gemeenten (inclusief eventuele beleidskaders en informatie): <https://www.lsabewoners.nl/buurtrechten/kaart/>
- Heel veel relevante informatie: <https://financierennetwerken.nl/financieringsinstrumenten/right-challenge>
- <http://www.stimuland.nl/projecten/projecten/waardewijzer>
- Tips en interviews met initiatiefnemers: <https://www.mensenkracht.nu/portfolio-item/tips-initiatief/>

Handige hulpmiddelen

- Kompas Right to Challenge in de Wmo (ook nuttig buiten de Wmo), 2016.
- Routeplanner Right to Challenge, 2019.
- Right to Challenge 10 tips voor inwoners en gemeenten.
- Hoe waardeer je een maatschappelijk initiatief, 2015 (de IPW-waardendriehoek).
- Werken aan maatschappelijk rendement, 2011.
- Inspiratieboekje Financiering bewonersinitiatief, 2019.

Informatie over rechtsvormen

- <https://www.lsabewoners.nl/de-cooperatie-is-hip-wat-je-moet-weten-voor-je-eraan-begint/>
- Informatieblad Wijkondernemingen - rechtsvormen, BZK 2013.
- <https://www.platform31.nl/wijkengids/9-ondernemend-maatschappelijk-initiatief>

Verdiepende achtergrondinformatie

- Overzichtsdocument Right to Challenge, project financieren in Netwerken 2019.
- NSOB, Sturen en stromen: overheid in een samenleving waar iedereen stuurt, 2017.
- Buuren, A. van, Uitnodigend besturen: het organiseren van ruimte voor initiatief, EUR, 2018.
- Krieken, K. van der, RtC en recht op overname in NL: een inventarisatie van de stand van zaken, BZK, 2018.
- Poppering, J. van, en A. van Buuren, Oefenen in bescheidenheid, een bestuurskundige reflectie op het RtC, EUR 2017.

En kijk ook naar de gemeenterversie van deze Inspiratiegids Right to Challenge.

Voetnoten

1. Een challenge hoeft niet per se gericht te zijn op een wijk of buurt. Het kan ook zo zijn dat een wijkoverstijgende - of zelfs gemeentebrede - taak wordt overgenomen. Dat komt echter nog wat minder voor. Voor de leesbaarheid spreken we in deze gids dan ook van initiatieven gericht op wijk of buurt.
2. In Zo kén het ook, RtC als uitnodiging en uitdagen (gemeente Rotterdam, 2015, p.46), staat een leidraad om een pitch te oefenen.
3. <https://publiekewaarden.nl/project/waardendriehoek>
4. <http://www.stimuland.nl/projecten/projecten/waardewijzer>

Colofon

Auteur: Vincent van Stipdonk, Raadgever & Redacteur (2019)

Deze inspiratiegids is opgesteld in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij de auteur. De inhoud vormt niet per definitie de weergave van het standpunt van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Opdrachtgever: Hans Cok en Koen van der Krieken (ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).

Dank aan onder meer: Ewout van Oosten (trekker Tastel), Frank Kenselaar (gemeente Rotterdam), Harry Hoogenboom (gemeente Rotterdam), Ines Balkema (gemeente Rotterdam), Jacob ten Bosch (gemeente Delft), Katia Scholder (gemeente Utrecht), Kees Fortuin (trekker ouderensoos De Nieuwe Jutter), Kristel Jeuring (LSAbewoners), Liliane Geerling (trekker Schepenstraat Verenigd), Mariska van Keulen (trekker ouderensoos De Nieuwe Jutter), Mathilde van de Ven (VNG), Sanne van het Hof (gemeente Delft) en Thijs van Mierlo (LSAbewoners) voor hun inspiratie en inzichten.

